

Pornokirja puutteeseen

Sanna Karkulehto

Aloitan Kaarina Nikusen, Susanna Paasosen ja Laura Saarenmaan toimittaman *Jokapäiväinen pornomme* -teoksen arvostelun kehaisemalla teoksen kantta, joka sopii sille osuvasti: hieman auki hivutettu vaaleanpunaisen asun vetoketju sekä siitä roikkuva hintalappu viittaavat vinhasti nykykulttuurissa avoimesti myynnissä oleviin naisten ruumiisiin ja niiden riisumiseen, vähäpukeisuuden korostumiseen ja koko kulttuurin pornoistumiseen. Kannesta kustantajalle pisteet.

Kritiikkinikin koskettaa kirjan kustantajaa eikä siis niinkään tekijöitä. Olen ennenkin narissut Vastapainon työn laadusta kustantajana, mikä saattaa joitakuuta hämmästyttää, onhan kyseessä yksi julkaisujen aiheiltaan ja sisällöiltään ajankohtaisimmista, mielenkiintoisimmista, kunnianhimoisimmista ja mielestäni myös merkittävimmistä tiedekirjakustantamoista valtakunnassa. Silti päädyn narisemaan taas. Luulisi nimittäin sisältötarjonnaltaan laadukkaan kustantamon hakevan parasta mahdollista laatua myös muodon osalta.

Tajuan kyllä, että *Jokapäiväinen pornomme* on aivan ilmeisesti koottu kokoelmaksi varsin nopeassa tahdissa, kuten näyttää käyneen monille muillekin tieteellisille julkaisuille, joilla samalla pyritään tavoittelemaan suurempaa kuin pelkkää tiedeyleisöä. Syyt *Jokapäiväinen*

pornomme -teoksen kiireiseen tekotahtiin ovat varmasti olleet painavat, eikä niitä liiemmästi tarvitse edes arvuutella. Aihe on ajankohtainen ja päivänpolttava, mikä voisi olla osalle artikkelien tutkimuskohteista myös taakka: puolen vuoden kuluttua ne saattaisivat tuntua julki-suusarvoltaan nollalta ja menneen talven lumilta, kun taas ripeässä rytmissä julkaistuina niiden ajankohtaisuus voidaan helposti todentaa. Ja paradoksaalisesti sillä tavoin voidaan perustella myös niiden myöhempi käyttökel-poisuus.

Median lyhytjänteisyys näkyy nykyisellään myös tutkimuskirjallisuuden kustantamisessa, mikä on valitettavaa. Esimerkiksi *Jokapäiväinen pornomme* -kirjassa nopea tekotahti näkyy erityisesti muodon stilisoinnin sekä yhtenäistämisen tasolla. Vaikka teos on täydesti tiukkaa asiaa ja vielä sujuvasanainen ja helppotajuinen (mistä tietysti iso kiitos!), viimeinen viilaus on silti jäänyt paikoin tekemättä. Pidempi toimitusaika, jossa artikkelitekstit olisivat saaneet myös lepoaikaa tekijöiden, toimittajien, kustannustoimittajan ja taiton välillä matkustellessaan, olisi tehnyt niille oikein hyvää. Näin artikkeleihin olisi varmasti jäänyt vähemmän asia- ja sanatoistoa, pilkku- ja yhdyssanavirheitä (mukana on jopa astevaihteluvirheitä!) sekä anglismeja ja svetisismejä. En minä mikään kielipoliisi

SQS
01/06

154

Pervo-
silmäys
Arvostelut

Sanna
Karkulehto

varsinaisesti haluaisi olla. Mutta esimerkiksi aulis- ja antava-sanojen toistuttua teoksessa n:nnen kerran ja pilkkujen puututtua kysyvien sivulauseiden ja pää-lauseiden välistä (tai jopa pronomien edestä) n:nnen kerran lukija muuttuu väkisinkin kielipoliisiksi. Ja sitten alkaa ottaa päähän. Ärsyttävää on myös se, että esimerkiksi yhdyssana- ja pilkkuvirheet eivät edes esiinny teoksessa säännönmukaisesti. Tähän syynä saattaa olla tietysti se, että teoksen kolme toimittajaa ovat (ajanpuutteen vuoksi?) jakaneet tekstien toimitustyöt keskenään. Siinä tapauksessa kuitenkin luulisi juuri kustannustoimittajan puuttuvan epäjohtomukaisuuksiin.

Hyvä kääntöpuoli narinassani lienee se, että teoksen sisällössä ei voi olla paljoa moittimista, jos kirjoittaja uhraa noin neljänneksen arvostelustaan sen pinnan ruotimiseen. Eikä siinä valittamista olekaan. Teoksen artikkelit havainnoivat nykykulttuuria, mediaa ja niissä arkipäiväisyyksiksi muodostuneita pornahtavia diskursseja ja representaatioita oivaltavasti ja eletyn tuntuisesti. Toimittajien johdanto on kerrassaan erinomainen sisäänajo koko kulttuurin pornoistumisen, pornodebattien ja pornon tutkimuksen historiaan varsinkin, kun johdanto täydentyy teoksen artikkelien kirjolla. Lisäksi Pornokirja tulee todelliseen puutteeseen. Aiheen suomenkielistä tutkimusta ei ole kootusti aiemmin julkaistu.

En tässä rupea liiemmästi referoimaan pornoartikkelien sisältöjä. Toivon kaikkien lukevan ne itse. Ne ovat paitsi sen arvoisia, myös sangen tarpeellisia kaikille, joita pornon, seksuaalisuuden ja sukupuolen esitykset kulttuurissamme pohdituttavat – olipa kyseessä oma tutkimus tai muun-

lainen, vaikkapa kulutuksellinen, kaupallinen tai miksei huolestunutkin kiinnostus aiheisiin. Lavean referoinnin sijaan poimin artikkeleista yksityiskohtia, jotka mielestäni osoittavat, että *Jokapäiväinen pornomme* paitsi johdattaa loisteliaasti aiheeseen, vie myös eteenpäin keskustelua ja tutkimusta sukupuolesta ja seksuaalisuudesta; niiden esitysten kytkeytymisestä valtaaan niin mediassa ja populaarikulttuurissa kuin ihan tavallisessa arjessakin: kodeissa ja kaduilla.

Mielihyvää, häpeää ja makupaloja

Kokonaisuudessaan *Jokapäiväinen pornomme* -teoksessa viehättää ennen kaikkea siinä onnistunut teorioiden soveltamis- ja kehitystyö. Kokoelman anti on sen innovatiivisessa tavassa revisioida toisinaan jopa liiankin tutuiksi tulleita, auktoriteeteiksi nostettujen tutkijoiden teoreettisia aksioomia. Muun muassa Michel Foucault'n ja Judith Butlerin teorioiden keskeisimmistä väittämistä on tullut alan tutkimuksessa alati toistettuja mantroja, joita ilman ei enää lähdetä tekemään oikein mitään kriittisesti orientoitunutta sukupuoli- tai seksuaalisuustutkimusta. Pornokirjassa mantrat kuitenkin myös uusiutuvat – tai toistuvat toisin, jos halutaan lainata butlerilaista retoriikkaa. Itse asiassa teos tulee osoittaneeksi, millainen käsitteiden ja teorioiden aarreaitta auktoriteettie(mme) sukupuoli- ja seksuaaliteorioista kirjoittama työ on. Kun esimerkiksi Butlerin esittämää ajatusta sukupuolten performatiivisuudesta on viimeisen reilun vuosikymmenen ajan väsymiseen asti toistettu lähes kaikissa sukupuoli- ja seksuaalisuuksia kriittisesti tarkastelevissa tutki-

muksissa, on sitä viimein alettu toistaa myös toisenlaisissa konteksteissa ja hakea sen rinnalle Butlerin muitakin käsitteellisiä ja teoreettisia ajatuskokonaisuuksia.

Lisäksi mielihyvää tuo kirjoittajien intensiivinen ja antaumuksellinen meno omiin nahkoihinsa (väheksymättä nykyisin suosittua toisten nahkoihin ryömimistäkään). Kirjoittajien voi aistia aidosti miettineen omaa positioitumistaan tutkimukseensa ja sen kohteisiin sekä konteksteihin, mikä tuo joihinkin artikkeleihin jopa vereslihaista otetta, vaikka pääosin tunnustukset kirjassa toki tehdään suhteellisen sofistikoituneesti ja etäännyttäen. Pieni etäännytyks ja jopa paikoittainen vieraannutus lienevät kuitenkin paikallaan – ainakin vielä. Sillä tavoin välttyään pornoon liittyvien kiihotuksen ja mielihyvän sekä häpeän ja pahoinvoinnin välisen tunneambivalenssin kuvaamisen ähkyltä. Se saattaisi myös karkottaa lukijat teoksen ääreltä. Olisi nimittäin suotavaa, kuten edellä jo totesin, että alan tutkijoiden lisäksi sitä lukisivat mahdollisimman monet muut, asiaan vähemmän teoreettisesti ja enemmän käytännössä vihkiytyneet toimijat.

Hyviä makupaloja omiin nahkoihin menemisestä teoksessa ovat Harri Kalhan artikkelissaan omaa pornotutkijuuttaan ja -kuluttajuuttaan avoimesti (mutta kuten aiemmin viittasin: varsin sofistikoituneesti ja etäännyttäen) pohtivat osiot. Samoin herkullista luettavaa ovat Leena-Maija Rossin artikkelissaan näkyväksi tekemät tutkimustavoitteet, jotka osin jopa sotivat vastoin hänen henkilökohtaisia tuntemuksiaan, jotka tosin nekin tehdään näkyväksi tyyliin ”yritän pohtia *tynesti*” (s. 88, kurs. SK). Kirsikaksi kakun päälle asettuvat Susanna Paasosen

lakoniset epäilyt siitä, kuinka nautinnollista muovisen patukan imeminen voi tosiasiaassa olla niin sanotun lesbotai naisten välisen seksin esityksissä (s. 65). Paasosen artikkelin lakonisuutta korostaa sekin, että sen voisi jopa määritellä feministiseksi statistiikaksi tai tilastolliseksi pornoroskaposti- ja Internet-pornoanalyysiksi, jonka tulokset eivät juuri yllätä (mutta kylläkin pelottavat): naisiin kohdistuvaa seksuaalista toimintaa nimetään Internetin pornosivustoilla esimerkiksi naulitsemiseksi, rankaisemiseksi, nuijimiseksi ja kiduttamiseksi (s. 67).

Itsenäisiä teemoja – yhteisnimityksinä porno, media ja sukupuoli (nainen)

Jokapäiväisestä pornostamme on näppärästi eroteltavissa erillisiä, itsenäisiä teema-alueita, vaikka artikkeleita ei olekaan aseteltu perinteisesti eri otsikoiden alle. Kalhan artikkelin voisi nimetä teoksen johdannon analyytisemmäksi ja pohdiskelevammaksi, teoriaa soveltavaksi jatkeeksi. Paasonen ja Rossi pysyvät uskollisina viimeaikaisille tutkimusintresseilleen eli Internetille ja mainonnalle ja ovat siis valinneet mielenkiintoiset pornoaiheensa sieltä. Mari Pajala ja Melanie Katherina Muwanga kirjoittavat elokuvista; Pajala kotimaisista, seksin varaan rakennetuista *Levottomat*-elokuvista (2000, 2004) ja Muwanga ranskalaisesta, feministis-pornografisesta *Pane mua* -roadmaviestä (*Baise-moi*, 2000). Laura Saarenmaa, Katariina Kyrölä, Kaarina Nikunen ja Tarja Laine puolestaan kirjoittavat ”oikeista” ihmisistä – siis siinä määrin kuin kansakunnan tähtijulkkiksia ja heidän mediaesityksiään voidaan johonkin sellaiseen kuin ”oikea

ihmisyys” verrata (puhumattakaan siitä, mitä ”oikea ihmisyys” ylipäättään voisi tarkoittaa). Siinä missä Saarenmaa kirjoittaa kesyistä ja kilteistä valokuvamalli- ja missitytöistä, joiden pehmpornoiset iltapäivälehtikuvat saavat perustelunsa sillä, että tyttösten ”asia on sentään vakava” (s. 128), Kyrölä, Nikunen ja Laine kirjoittavat kulttuurissamme tuhmiksi määrittyvistä tytöistä ja pojista, jotka ovat ottaneet pornon omiin käsiinsä ja tehneet siitä itselleen elinkeinon. Elinkeino näyttäisi päällisin puolin elättävän ja kohtelevan toisia mukavammin, toisia vähän huonommin, mikä osoittaa pornoteollisuuden moninaisuuden sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä.

Pornon ja median lisäksi *Jokapäiväinen pornomme* -kokoelmasta voidaan nostaa näkyväksi kolmas yhteisnimitäjä. Vaikka teoksessa kirjoitetaan jotain myös miehistä, lähestulkoon kaikki kirjoittajat palaavat artikkeleissaan lopulta naiseen ja naisen moninaiseen, ääriproblemaattiseen ja ratkaisemattomaan asemaan kulttuurin pornoistumisessa. Naisia kuvataan teoksessa yhtäältä omaehtoisina pornon katsojina, toimijoina ja ilmaisijoina

mutta toisaalta vaihtoehdottomasti miehisen ja heteroisen vallan alaisiksi asetettuina objektiruumiina. Tähän hankalaan kaksinaisuuteen liittyen teoksen ainoa mieskirjoittaja, Harri Kalha, siteeraa Tania Modleskia, joka on kirjoittanut nykykulttuurintutkimusta leimaavasta ”päättämättömyyden politiikasta”. Nykyisessä pornotutkimuksessa on vaikea valita yhtä leiriä: seisoako puolesta-puhujien joukoissa vai kantaako kiivaiden vastustajien lippua? Ambivalenssi voisi kuitenkin Kalhan mukaan olla myös merkki sukupuolijärjestyksen muutoksesta, käymis-tilasta, joka väistelee ehdottomia merkityksenantoja. (S. 34). Tämän ajatuksen viitoittamana *Jokapäiväinen pornomme* ei annakaan lukijalle valmiiksi pureksittuja vastauksia, vaan jättää tämän pohtimaan omaa asemaansa ja osaansa kulttuurin pornoistumisprojektissa.

Nikunen, Kaarina; Paasonen, Susanna & Saarenmaa, Laura (toim.) 2005: *Jokapäiväinen pornomme. Media, seksuaalisuus ja populaarikulttuuri*. Tampere: Vastapaino.